

Stanisław Cader

Beskidzki Instytut Nauk o Człowieku

**SAKRALNA ARCHITEKTURA DREWNIANA
NA TERENACH PRZYGRANICZNYCH
ZAOLZIA**

**SACRAL WOODEN ARCHITECTURE
IN THE BORDER AREAS OF ZAOLZIE**

ABSTRAKT

Zaolzie to specyficzny teren zamieszkiwany przez mniejszość polską. Polacy znaleźli się na obszarze Republiki Czeskiej nie w wyniku migracji, ale z powodu administracyjnego przesunięcia granic. Poddawani przez lata bohemizacji, teraz cieszą się swobodą w posługiwaniu się językiem polskim, kultywowaniem tradycji oraz pielęgnowaniem swojej tożsamości religijnej. Świadectwem przywiązania do polskości oraz katolicyzmu są kościoły, zwłaszcza te z XVIII i XIX wieku, o które Polacy dbają ze szczególną troską.

ABSTRACT

Zaolzie is a specific area inhabited by the Polish minority. The Poles found themselves in the territory of the Czech Republic, not as a result of migration, but because of the administrative shift of borders. Subjected to years of bohemization, they now enjoy the ease of using Polish language, cultivating tradition and nurturing their religious identity. Testimony of attachment to Polishness and Catholicism are churches, especially those from the eighteenth and nineteenth centuries, for which Poles care with special care.

Słowa kluczowe: Zaolzie, architektura drewniana, budynki sakralne, tożsamość religijna
Keywords: Zaolzie, wooden architecture, sacred buildings, religious identity

I. ZAOLZIE – CHARAKTERYSTYKA

Zaolzie, którego obiekty sakralne są przedmiotem niniejszych rozważań, to teren specyficzny. Trudny, bo od dziesięcioleci ścierają się na nim wpływy polskie i czeskie. Leży na obszarze 805 km² i ciągnie się między Boguminem i Mostami, w okolicach Jabłonkowa, a Czeskim Cieszynem i Dobrą, koło Frydka-Mistka¹. Nieoficjalna nazwa obszaru pochodzi od Olzy, rzeki, która dzieli jego najważniejsze miasto – Cieszyn na dwie części: czeską i polską. W literaturze określa się Zaolzie jako „pogranicze”², a zatem to ziemia leżąca przy granicy, w tym przypadku polsko-czeskiej, stanowiące część Śląska za Olzą.

Geograficznie omawiany obszar należy do Śląska Cieszyńskiego, a historycznie do Księstwa Cieszyńskiego. W 1920 r. na mocy porozumienia dotyczącego podziału Śląska Cieszyńskiego między Polskę i Czechosłowację, został teren ten przyznany ówczesnej Czechosłowacji wraz z głównymi miastami: Trzyniec, Karwina, Jabłonków oraz Cieszyn. Warto podkreślić, że do tego czasu Śląsk Cieszyński zachował swą integralność terytorialną, mimo zmian państwowo-administracyjnych³ (zwłaszcza w czasach przynależności do monarchii austro-węgierskiej).

---

¹ Por. Szyndler M., *Folklor pieśniowy Zaolzia. Uwarunkowania, typologia i funkcje*, Katowice (2011), s. 5-6.

² Rusek H., *Po obu stronach granicy – dziedzictwo kulturowe a tożsamość Śląska Cieszyńskiego* [w:] *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego*. Red. Rusek H., Pieńczak A., Szczyrbowski J., Cieszyn–Katowice–Brno (2010), s. 5.

³ Por. Spyra J., Szelong K., *Wprowadzenie* [w:] *Książka-Biblioteka-Szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej, Cieszyn 4-5 listopada 1999*. Red. Spyra J., Cieszyn (2001), s. 5.

Według spisu ludności przeprowadzonego w 1919 roku stwierdzono, że na tym terenie większość, bo aż 55% mieszkańców, stanowili Polacy, natomiast Czechów zamieszkiwało tu około 27%, zaś Niemców 18%⁴. Sytuacja Polaków w przeważającej większości zamieszkujących ten obszar, stała się zaskakująca. W wyniku przesunięcia granicy z dnia na dzień znaleźli się w obcym językowo, narodowościowo i częściowo kulturowo, kraju. Musieli szybko odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Jednocześnie władze czechosłowackie rozpoczęły gwałtowną działalność antypolską, która przyniosła zamierzone efekty, ponieważ już po 10 latach liczba uczniów w polskich szkołach (zresztą masowo zamykanych) zmniejszyła się o połowę.

Ponadto protesty strony polskiej i chęć wygzekwowania wyroku podpisanego w 1920 r. przez stronę czeską generowało liczne konflikty, tym bardziej, że obszar miał bogate zasoby naturalne oraz strategiczną linię komunikacyjną: Bogumin–Jabłonków. Strona czeska argumentowała, że Czechy były w posiadaniu ziem zaolziańskich już od poł. XIV wieku, a Polska podkreślała, że narodowościowo obszar ten zajmują Polacy⁵.

W okresie międzywojennym Polacy podjęli próbę odzyskania terenów zaolziańskich i w 1938 r. wkroczyli na sporne ziemie, przejmując powiat Czeski Cieszyn. Wcielone tereny przynależały administracyjnie do województwa śląskiego, w powiatach cieszyńskim (początkowo cieszyńskim zachodnim) i nowo powstałym frysztackim. 29 parafii katolickich zostało włączonych do diecezji katowickiej: 9 z dekanatu Jabłonków (Czeski Cieszyn, Łomna Górna, Jabłonków, Końska, Mosty, Ropica, Trzycież, Trzyniec, Wędrzynia), 9 z frysztackiego (Bogumin (Stary), Dziećmorowice, Dąbrowa, Frysztat, Łąki, Lutynia Niemiecka, Nowy

---

⁴ Por. Gąsior G., *Stawianie granicy [w:] Zaolzie. Polsko-czeski spór o Śląsk Cieszyński 1918–2008*. Red. Gąsior G., Warszawa (2008), s. 46.

⁵ Zob. Zahradnik S., *Polacy na Zaolziu 1920–1990 [w:] Zaolzie. Studia i materiały z dziejów społeczności polskiej w Czechosłowacji*, Red. Gerlich M. G., Kadłubiec D. K., Katowice (1992), s. 4.

Bogumin, Piotrowice, Rychwałd), 7 z karwińskiego (Błędownice, Sucha Górna, Karwina, Orłowa, Sucha Średnia, Stonawa, Cierlicko), 1 ze śląskoostrawskiego (Pietwałd) i 3 z frydeckiego (Dobracice, Domasłowice, Gnojnik)⁶. Zmiany administracyjne dotyczyły zatem nie tylko funkcjonowania państw, ale również wpływały na podział administracyjny Kościoła.

Czasy wojny, to wcielenie Zaolzia do Rzeszy. Na tym terenie szybko zawiązały się polskie organizacje podziemne, takie Organizacja Orła Białego oraz Armia Krajowa gotowe do walki z najeźdźcą. Okupacja objawiała się na Zaolziu, tak jak na terenie całej Europy, wysiedleniami, przymusową germanizacją wymierzoną zwłaszcza w szkoły i Kościół. Na terenie Zaolzia, wyraźniej niż w innych częściach Czechosłowacji, represje dotknęły Polaków: aresztowania, egzekucje i wywózki do obozów koncentracyjnych oraz przymusowe wywłaszczenia (ok. 874 rodzin polskich), wysiedlenia (364) i wywózki na przymusowe roboty do Niemiec (2808 Polaków)⁷.

Po wyzwoleniu w roku 1945 przez Armię Czerwoną Czechosłowacji, Zaolzie na krótko przeszło w ręce Polski, by znów zostać zaanektowane przez Czechosłowację już 10 maja. Czesi uznali jednostronnie, że zatwierdzona w 1938 r. zmiana jest nieważna⁸ i choć władze polskie podjęły starania o przywrócenie Zaolzia do Polski, były to działania nieudane, a po włączeniu się Moskwy w rokowania w 1947 roku na mocy układu o przyjaźni i pomocy wzajemnej z Czechosłowacją, sprawę granic pozostawiono otwartą. Kolejne porozumienie zawarto

⁶ Za: wikipedia: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zaolzie#cite_ref-2 [dostęp 30.06.2018].

⁷ Por. Zahradnik S., *Polacy na Zaolziu 1920–1990* [w:] *Zaolzie. Studia i materiały z dziejów społeczności polskiej w Czechosłowacji*, Red. Gerlich M. G., Kadłubiec D. K., Katowice (1992), s. 10–11.

⁸ Por. Kunda B. S., *Polska mniejszość narodowa w Czechosłowacji w latach 1945–1950* [w:] *Z polsko-czechosłowackiego sąsiedztwa. Studia i szkice*. Red. Kopeć E., Katowice (1985), s. 78–83.

w 1958 roku – władze Polski Ludowej zgodziły się na pozostawienie Zaolzia w granicach Czechosłowacji – i przywrócono granicę z roku 1938. W porozumieniu zawarto klauzulę, która mówiła o zachowywaniu przez władze czechosłowackie praw mniejszości polskiej na Zaolziu⁹.

Podkreślić należy, że mimo tych wszystkich przemian historycznych i politycznych „zaolziańska społeczność narodowości polskiej ma silne poczucie tożsamości pojmowanej jako «świadomość własnej ciągłości i spójności». Grupa ta, tradycyjnie od około sześciuset lat, zachowuje elementy polskiej kultury, utrzymuje ziemię i swój związek z tą ziemią – z «lokalną ojczyzną»¹⁰. Mieszkańcy Zaolzia w sposób szczególny chronią własną kulturę i dbają o nią. Szczególną troską otaczają zachowywanie języka, występującego często w formie gwarowej, nie literackiej. Można powiedzieć, że odnosi się to zachowywanie tożsamości również do religii oraz sztuki sakralnej. Poprzez działalność kulturalną wielu instytucji polskich, a zwłaszcza dzięki wieloletniej działalności Macierzy Polskiej, organizowanie licznych imprez, takich jak „Gorolski Święto”, przeglądów zespołów muzycznych i teatralnych oraz recytatorskich, Polacy manifestują swoje przywiązanie do kraju.

U początku XXI w. największy odsetek Polaków mieszkał w Gródku i wg badań ludność polska stanowiła 31% mieszkańców. Jako osoby wierzące deklarowało się 79% Polaków mieszkających na Zaolziu. Ustrzegli się oni przed procesem laicyzacji, na który Czechosłowacja, zwłaszcza w okresie komunistycznym, nastawiona była w najwyższym stopniu. Zajadłość, z jaką walczono z wszelkimi przejawami życia religijnego nie pozostała bez echa jeszcze w czasach współczesnych. Ciekawe badania nt. religijności współczesnej młodzieży przedstawia Aniela

---

⁹ Pyszko J., *Zaolzie. [w:] Zaolzie w świetle faktów i dokumentów oraz w oczach obcych 1918–1945*. Red. Zespół. cz. I., Cieszyn (1998), s. 83.

¹⁰ T. Lewowicki, *Społeczność polska na Zaolziu – o fenomenie trwania i wyznacznikach dróg życiowych*. Wstęp., [w:] *Kulturowe, społeczne i edukacyjne wyznaczniki dróg życiowych młodzieży z Zaolzia*. Red. Lewowicki T., Katowice (1994), s. 9.

Różańska w swoim artykule, do którego warto sięgnąć, by zobaczyć jaki wpływ ma przeszłość na życie religijne młodych¹¹.

Niewątpliwie postawa światopoglądowa wiąże się często z poczuciem tożsamości narodowościowej. Zatem przejawem religijności Polaków na Zaolziu jest również dbałość o budowę obiektów sakralnych oraz utrzymywanie starych zabytkowych kościołów.

II. DREWNIANA ARCHITEKTURA SAKRALNA PRZYGRANICZNEJ CZĘŚCI ZAOLZIA

Na pograniczu polsko-czeskim, na obszarze Zaolzia, zachowało się kilka budowli sakralnych, będących przykładem architektury drewnianej. Zaprezentowanych i zilustrowanych zostanie poniżej kilka z nich, tych które znajdują się najbliżej granicy. Subiektywny wybór uwzględnia również te świątynie, które już niestety nie istnieją z różnych względów.

Fotografie zamieszczone poniżej w większości pochodzą z bogato ilustrowanego albumu pt. *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, autorstwa Ireny Adamczyk, Ewy Janoszek, Mariusza Makowskiego, Jaromira Poláška, Janusza Spyry i Henryka Wawreczki¹².

---

¹¹ Różańska A., *Dynamika poczucia tożsamości religijnej młodzieży na pograniczu polsko-czeskim* [w:] http://cyfrowaetnografia.pl/Content/5083/23_Aniela%20R%C3%B3%C5%BCa%C5%84ska.pdf [dostęp 30. 06. 2018]

¹² „Książka za pomocą ponad 700 fotografii, często unikatowych, oraz materiałów ikonograficznych z lat 1874–2009, prezentuje drewniane i częściowo drewniane budowle sakralne Beskidów i ich okolicy z obszaru Republiki Czeskiej i Polski. Zawiera 82, ułożone w kolejności alfabetycznej, kościoły i kaplice łącznie z obiektami, które zaniknęły na przestrzeni od XIX do XXI wieku.” Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyn (2009).

CZESKI CIESZYN – KAPLICA SZPITALNA¹³

Kaplica szpitalna lub jak ją zwano, „kościółek szpitalny”, powstała w czasach pierwszej wojny światowej (w roku 1915) w sąsiedztwie dworu zbudowanego w 1883r. przez kupca z Cieszyna. Miejsce to zwano Konteszyńcem od nazwiska właściciela. Kompleks drewnianych budynków armii austro-węgierskiej, do których należała kaplica, służył jako szpital. Świątynia przetrwała, tak jak baraki, do końca II wojny światowej, kiedy to wszystkie budynki zostały rozebrane. Jak podają źródła, nabożeństwa po czesku i niemiecku odprawiał w kaplicy pastor Geryk z Moraw.

Prosta w budowie bryła drewnianej świątyni utrzymana została w stylu romańskim neogotyckim, z wieżą sygnaturową. Prezbiterium miało kształt sześcioboku, na przeciwległym końcu znajdował się przedsionek w formie ganku z jednym wejściem. Ściany i fasada nie były zdobione, nad wejściem głównym znajdowała się rozeta, a drzwi i okna zwieńczono łukami na kształt okien w kościołach gotyckich. Całość nakrywał dwuspadowy dach.

Kościół służył celom religijnym dla Kościoła Czeskobraterskiego do lat 30. XX w.¹⁴.

---

¹³ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyn (2009), s. 44.

¹⁴ https://fotopolska.eu/Cieszyn/b46288,Kaplica_szpitalna.html [dostęp 30. 06. 2018].

Fot. Fotopolska.eu¹⁵

¹⁵ Fotopolska.eu [w:] https://fotopolska.eu/Cieszyn/b46288,Kaplica_szpitalna.html [dostęp 30. 06. 2018].

ALBRECHTICE –
KOŚCIÓŁ PW. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA¹⁶

Kościół pochodzi z XVIII wieku i trudno określić dokładną datę jego budowy. Stoi na miejscu budowli pochodzącej z 1447 r., która przejęta przez protestantów, po okresie reformacji powróciła do katolików. Doszczętnie zniszczony przez powódź kościół odbudowano w bardzo prostej formie. Znaczenie drewnianej świątyni dla miejscowej społeczności zmalało, kiedy w latach 30. XX w. wzniesiono murowaną świątynię. Sporadycznie odprawia się tutaj jeszcze nabożeństwa.

Bryła świątyni jest prosta – oparta na planie prostokąta. Czworokątną wieżę, wzniesioną nad wejściem głównym wieńczy cebulasta kopuła,

---

¹⁶ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyń (2009), s. 22.

charakterystyczna dla barokowych budowli. Nad prezbiterium znajduje się niewielka sygnaturka, która „wyrasta” z dwuspadowego dachu.

Wnętrze kościoła jest ubogo wyposażone. W ołtarzu głównym widnieje obraz Matki Bożej Bolesnej z 2. poł. XVIII w., a w prezbiterium zawieszono zostały malowane stacje drogi krzyżowej. Zdobiona roślinnymi ornamentami i baldachimem ambona oraz figury św. Piotra i Pawła – patronujących kościołowi – dopełniają wyposażenia świątyni.

BYSTRZYCA – KOŚCIÓŁ PW. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO¹⁷

Pierwszy kościół z XVI wieku, który stał na miejscu obecnego, nie zachował się. Kilkakrotne próby ratowania świątyni wystawionej pod tym samym wezwaniem w roku 1587 nie przyniosły rezultatu – budowla groziła zawaleniem. Obecna świątynia pochodzi z 1899 roku i ma konstrukcję jednonawową. Dwuspadowy dach gontowy przykrywa

¹⁷ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyń (2009), s. 41.

trójboczne prezbiterium i nawę. Fasadę wieńczy wieża przykryta ostrosłupowym hełmem. Zawieszono w niej pochodzący z 1584 r. dzwon.

Wnętrze kościoła jest stosunkowo bogato wyposażone. Renesansowy tryptyk, pochodzący z 1588r. został przeniesiony ze starego kościoła do lewego ołtarza bocznego. Wyobraża scenę opłakiwania przez Matkę Bożą ukrzyżowanego Syna. Maryi towarzyszy św. Jan, ukochany uczeń Chrystusa. W ołtarzu głównym stylizowanym na archaiczny, a powstałym w 1907r., znajduje się ukrzyżowany Chrystus.

Kościół jest filialną świątynią parafii św. Katarzyny w Wędryni.

MARKLOWICE DOLNE – KOŚCIÓŁ PW. WNIEBOWSTĄPIENIA PAŃSKIEGO¹⁸

Kościół w Markłowicach powstał w 1739 r. na miejscu świątyni parafialnej z 1360 r., której patronował św. Mikołaj. Wizerunek tego świętego biskupa pozostał jako pamiątka w jednym z ołtarzy bocznych. Należy do pereł architektonicznych Zaolzia, zarówno pod względem monumentalizmu bryły, jak i wystroju.

Kościół przebudowywano do początku XX w. – wtedy to zyskał dzisiejszy kształt. Świątynia orientowana na wschód zamknięta jest z jednej strony pięciobocznym prezbiterium, z drugiej potężną wieżą z izbicą i cebulastym hełmem. Do prezbiterium dobudowano klatkę schodową.

Wnętrze jest stosunkowo bogato zdobione, głównie przez polichromie odkryte i odnowione w latach pięćdziesiątych XX w. „Malowidła ściennie przedstawiają wazony z kwiatami, zaś na siedmiu kolumnach są to wazony płomieniste, które symbolizują apokalipsę”. Drugi ołtarz boczny zdobi obraz św. Józefa z Dzieciątkiem z 2. poł. XVIII w. W ołtarzu głównym wyobrażona jest scena Wniebowstąpienia. Wyposażenie

---

¹⁸ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyn (2009), s. 49.

świętyni stanowi również wizerunek Matki Bożej z 1860 roku, namalowany przez polskiego malarza Edwarda Świerkiewicza.

Świątynia jest kościołem filialnym parafii św. Marcina w Piotrowicach koło Karwiny.

FRYDEK-MISTEK – KAPLICA PW. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚW.¹⁹

W 1786 r. na pielgrzymim szlaku do sanktuarium maryjnego w Wapienkach leśniczy Michael Hirschheimer umieścił drewniany krzyż. Następnie dziekan frydecki polecił umieszczenie nad krzyżem drewnianego daszku. Tak powstała pierwsza kapliczka, obok której w 1840 r. wykonano kamienną studnię dla źródła tryskającego ze zbocza.

---

¹⁹ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyn (2009), s.

Prostotę bryły zapewniają szerokie deski. Fasadę wieńczy wieżyczka nakryta ostrosłupowy daszek. Nad wejściem znajduje się zdobiony krzyż, a obok świątyni umieszczono posągi Matki Bożej i Chrystusa.

Wnętrze kościółka jest dość ubogie, jeśli chodzi o wyposażenie. Stanowi je właściwie tylko nastawa ołtarzowa z wizerunkiem Ukrzyżowanego.

NYRDEK – KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MIKOŁAJA²⁰

Kościół powstał w 1576 r. z inicjatywy mieszkańców w Nydku protestantów. Katolicy przejęli świątynię w 1654 r. i w związku z dużymi zniszczeniami w 1798 r. przy okazji remontu, przebudowali.

---

²⁰ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyn (2009), s. 169.

Kościół, zbudowany na planie prostokąta, obwiedziony jest podmurówką. Dwuspadowy gontowy dach nakrywa nawę, a wieża, znajdująca się nad wejściem i wkomponowana w fasadę, pokryta jest ostrosłupowym, smukłym hełmem. W wieży umieszczono pochodzący z renesansu dzwon z inskrypcją: „Jezus Nazarenus, rex Judaeorum”.

W ołtarzu głównym, zwieńczonym krzyżem, znajduje się obraz patrona świątyni, pochodzący z 1757 roku. Wyposażenie świątyni stanowi również prosta, niezdobiona ambona i wsparty na czterech kolumnach drewniany chór, bogato zdobiony snycersko.

Kościół ten jest świątynią filialną parafii w Wędryni.

STONAWA – KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MARII MAGDALENY²¹

Świątynia w Stonawie z 1447r., pierwotnie stanowiła siedzibę samodzielnej parafii, a następnie należała do parafii św. Marcina w Karwi-

²¹ Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, Czeski Cieszyn (2009), s. 217.

nie. Ze względu na zniszczenia pieszego kościoła w 1779 r. przystąpiono do budowy nowego. Nie ostał się do czasów nam współczesnych, ponieważ w 1913 r. został zakupiony, by drewno z rozbiórki wykorzystać do budowy domu.

W prostej, geometrycznej bryle uwagę przykuwała wieża – wkomponowana w fasadę. Nakrywał ją rzadko spotykany gontowy hełm.

III. PODSUMOWANIE

Wybrane i omówione budowle reprezentują drewnianą architekturę sakralną na pograniczu polsko-czeskim. Przemierzając głębiej Zaolzie, można napotkać jeszcze kilka kościołów, które zasługują na uwagę. Są one świadectwem religijności, wyrazem postawy światopoglądowej przodków, którzy przez lata kultywowali tradycję i chrześcijaństwo na terenach, które wcześniej należały do Macierzy – Polski – kraju od X wieku chrześcijańskiego. Troska o te perły architektoniczne XVIII i XIX wieku i próby ocalenia ich od upadku, to z kolei wyraz współczesnej postawy światopoglądowej i świadomości kulturalnej Polaków żyjących na Zaolziu, a chcących nieustannie pozostawać w łączności z ojczyzną.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Adamczyk I., Janoszek E. i in., *Drewniane kościoły i kaplice w Beskidach i okolicy*, WART, Czeski Cieszyn (2009).
- [2] Fotopolska.eu [w:] https://fotopolska.eu/Cieszyn/b46288,Kaplica_szpitalna.html [dostęp 30. 06. 2018]
- [3] Gąsior G., *Stawianie granicy* [w:] *Zaolzie. Polsko-czeski spór o Śląsk Cieszyński 1918–2008*. Red. Gąsior G., Ośrodek Karta, Warszawa (2008).
- [4] https://fotopolska.eu/Cieszyn/b46288,Kaplica_szpitalna.html [dostęp 30.06. 2018]
- [5] Kunda B. S., *Polska mniejszość narodowa w Czechosłowacji w latach 1945–1950* [w:] *Z polsko-czechosłowackiego sąsiedztwa. Studia i szkice*. Red. Kopeć E., Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice (1985).
- [6] Lewowicki T., *Spoleczność polska na Zaolziu – o fenomenie trwania i wyznacznikach dróg życiowych*. Wstęp., [w:] *Kulturowe, społeczne i eduka-*

- cyjne wyznaczniki dróg życiowych młodzieży z Zaolzia*. Red. Lewowicki T., Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice (1994).
- [7] Pyszko J., *Zaolzie*. [w:] *Zaolzie w świetle faktów i dokumentów oraz w oczach obcych 1918–1945*. Red. Zespół. cz. I., Wyd. doc. dr med. J. Pyszko, Cieszyn (1998).
- [8] Różańska A., *Dynamika poczucia tożsamości religijnej młodzieży na pograniczu polsko-czeskim* [w:] http://cyfrowaetnografia.pl/Content/5083/23_Aniela%20R%C3%B3%C5%BCa%C5%84ska.pdf [dostęp 30. 06. 2018]
- [9] Rusek H., *Po obu stronach granicy – dziedzictwo kulturowe a tożsamość Śląska Cieszyńskiego* [w:] *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego*. Red. Rusek H., Pieńczak A., Szczyrbowski J., Offsetdruk i media sp z o.o., Cieszyn–Katowice–Brno (2010).
- [10] Spyra J., Szelong K., *Wprowadzenie* [w:] *Książka-Biblioteka-Szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej, Cieszyn 4–5 listopada 1999*. Red. Spyra J., Książnica Cieszyńska, Zarząd Główny Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, Cieszyn (2001).
- [11] Szyndler M., *Folklor pieśniowy Zaolzia. Uwarunkowania, typologia i funkcje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice (2011).
- [12] Zahradnik S., *Polacy na Zaolziu 1920–1990* [w:] *Zaolzie. Studia i materiały z dziejów społeczności polskiej w Czechosłowacji*, Red. Gerlich M. G., Kadłubiec D. K., Społeczne Centrum Badań Naukowych i Dokumentacji, Katowice (1992).
- [13] *Zaolzie*: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zaolzie#cite_ref-2 [dostęp 30. 06. 2018]